

طراحی و اعتبار یابی الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز محور در مدارس ابتدائی مجید امینی^۱، صدرالدین ستاری^۲، اعظم راستگو^۳

چکیده

پژوهش حاضر باهدف طراحی و اعتبار یابی الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز محور در مدارس ابتدائی انجام گرفت. روش پژوهش، اکتشافی آمیخته (کیفی- کمی) بوده که در بخش کیفی، گرند تئوری و در بخش کمی، پیمایشی لحاظ گردیده است. مشارکت‌کنندگان بخش کیفی ۱۳ نفر از معلمان و مدیران مدارس ابتدائی شهر نیشابور می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری نظری انتخاب‌شده‌اند و در قسمت کمی، مدیران و معلمان ابتدائی شهر نیشابور به تعداد ۲۷۴ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها در بخش کیفی از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و در بخش کمی از پرسشنامه امکان‌سنجی اجرای آموزش طنز محور در مدارس ابتدائی استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۱۳ سؤال در طیف ۵ تایی لیکرت تهیه شده است. روایی پژوهش در بخش کیفی با معیار گویا و لینکن (۱۹۸۵) و در بخش کمی با استفاده از روایی محتوا و سازه بررسی شده و مورد تایید قرار گرفت. پایایی مصاحبه‌ها نیز از روش پایایی بازآزمون بالاتر از ۶۰٪ گزارش شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه در بخش کیفی، کدگذاری باز، محوری و انتخابی با نرم‌افزار Atlas.ti و در بخش کمی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Smart pls3 انتخاب شده است. یافته‌های پژوهش در بخش کیفی شامل ۱۲۲ کدباز، ۱۳ کد ثانویه و ۴ مقوله اصلی (عوامل علی، راهبردها، پیامدها و عوامل مداخله‌گر) به دست آمد و نتایج بخش کمی پژوهش نشان داد که مدل ارائه‌شده از برآزش مناسبی برخوردار است. با توجه به نتایج پژوهش، سیاستگذاران نظام آموزشی باید توجه ویژه‌ای به مسئله آموزش مبتنی بر طنز داشته باشند و آن را در اسناد بالادستی لحاظ گردانند و معلمان و مدیران نیز در به‌کارگیری شیوه‌های درست استفاده از طنز در انتقال مفاهیم مبادرت ورزند.

کلید واژه‌ها: طنز، آموزش طنز محور، اعتباریابی، مدارس ابتدائی.

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۳

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۲۳

^۱ - دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

Majidamini805@yahoo.com

^۲ - دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول)

sadraddin1356@yahoo.com

^۳ - استادیار گروه علوم تربیتی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

rastgoo20@yahoo.com

مقدمه

هدف اصلی امر آموزش ایجاد یادگیری در دانش‌آموزان است و این امر با عمل تدریس اتفاق می‌افتد. عمل تدریس سلسله فعالیت‌های مرتب، منظم، هدف‌دار و از پیش طراحی شده است؛ فعالیتی که هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری است. فعالیتی که به صورت تعامل و رفتار متقابل بین معلم و فراگیر جریان دارد یعنی ویژگی‌ها و رفتار معلم در فعالیت‌ها و اعمال شاگردان تأثیر می‌گذارد و بالعکس (حسنپور دهکردی و همکاران، ۱۳۹۰). هدف از تدریس افزایش توانایی یادگیری است و تدریس خوب نتیجه‌اش خوب یادگرفتن است. دانش‌آموزانی خوب یاد می‌گیرند که راهبردهای خوب یادگرفتن و کسب آموزش و پرورش را در خود توسعه می‌دهند. الگوی تدریس به دانش‌آموزان کمک می‌کند که ذخایر این راهبردها در آنان توسعه یابد، این الگوها به رشد دانش‌آموزان به مثابه فردی با توانایی افزایش تفکر و رفتار عاقلانه و ساختن مهارت‌ها و تعهدات اجتماعی یاری می‌رساند (بدریگرگی و همکاران، ۱۳۹۰). روش‌های فعلی ما بیشتر برای انباشتن ذهن دانش‌آموزان به مطالب تکراری و همچنین تقویت "حافظه" تلاش می‌کنند و از هدف اصلی خود که "تفکر" می‌باشد دور افتاده است. در آموزش و پرورش متکی به حافظه که بحث کمتری در کلاس به منظور بالا رفتن شناخت و قدرت درک دانش‌آموزان صورت می‌گیرد، ممکن است فراگیران به آزمون‌ها پاسخ صحیح بدهند ولی استعدادهای ذاتی آن‌ها شکوفا نشود (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۸). یکی از سازوکارهایی که می‌تواند در راستای ایجاد چنین فضایی در آموزش مورد تأمل قرار گیرد، استفاده از طنز آموزشی است (افشار کهن، ۱۳۹۵).

طنز در بسیاری از تعاملات روزمره ضروری است و خدمات ارزشمندی را در زمینه یادگیری ارائه می‌دهد (لاوورن و هولوی^۱، ۲۰۱۵). محیط آموزشی نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های اجتماعی می‌تواند با بهره‌گیری از طنز تحولات مثبتی را شاهد باشد، منوط به این که معلمان شوخ طبع، ابعاد مختلف استفاده از این پدیده را به درستی بدانند (جیانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). به طور کلی به کارگیری طنز در تعاملات روزمره ممکن است برای ایجاد سرگرمی و تفریح باشد اما با توجه به شرایط و موقعیت‌های خاص، می‌توان از طنز به منظور دستیابی به طیف وسیعی از اهداف ارتباطی استفاده کرد (ضیایی مهر، ۱۳۹۳). طنز تأثیرات متعددی بر فضای آموزش دارد. تدریس

^۱- Lovorn & Holaway

^۲- Jiang

مبتنی بر طنز در واقع اجرای ساختارشکن، فعال و درعین حال شاداب و خلاقانه روش‌های نوین یاددهی و یادگیری است که مربی با به‌کارگیری ویژگی‌های آن، تأثیر معجزه آسایش را بین فراگیران در تشدید تعامل‌های مرتبط با یادگیری به‌وضوح احساس می‌کند. طنز به دو صورت کلامی (گفتاری) و موقعیتی (رفتاری) بین طنزپردازان قابل اجراست. طنز کلامی، ویژگی‌های طنز را در کلام طنزپرداز اجرا می‌کند و طنز موقعیتی ویژگی‌های طنز را به‌صورت انواع تصویرپردازی‌ها و اجرای نمایش یا فیلم ارائه می‌دهد. باوجوداینکه طنز گفتاری تأثیر بسزایی در روند تدریس بجا می‌گذارد اما به عقیده مربیان و فراگیران طنز رفتاری در سناریوهای اجرایی، نمایش و فیلم‌های طنز اثر بسیار قوی‌تری در آموزش و یادگیری فراگیران دارند (بزرگی و عظیمی، ۱۳۹۳).

درواقع با توجه به این که طنز بخشی از عنصر مرکزی هر سه مفهوم نفوذ اجتماعی، تقارب و سبک ارتباطی افراد است؛ پیش‌بینی می‌شود که تعاملات آمیخته به طنز در محیط‌های آموزشی و کلاس درس به اثربخشی آموزشی کمک کند (ضیایی مهر، ۱۳۹۳). برخی محققان نیز بر این باورند که انواع خاصی از طنز ممکن است در محیط‌های آموزشی نامناسب باشد و پیامدهای منفی مانند ایجاد محیط یادگیری ناراحت‌کننده و ناآرام برای برخی از دانش‌آموزان و کاهش انگیزه نسبت به یادگیری و کاهش اعتبار معلم را در برداشته باشد (باناس^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). در حقیقت، تئوری فرآیند طنز در آموزش^۲ (IHPT) نشان می‌دهد که استفاده از طنز برای افزایش یادگیری دانش‌آموز، باید مناسب و مرتبط باشد و باید با بازخورد مثبت همراه شود. علاوه بر این، جزء طنزآمیز متن باید مستقیماً به مواد آموزشی مرتبط باشد تا فرآیند شناختی مفاهیم متمرکز بر برنامه درسی دوره را تقویت کند. طنز مرتبط سبب کاهش دور شدن حواس مخاطب نسبت به پیام‌های آموزشی می‌شود و قابلیت ماندگاری اطلاعات را بیشتر می‌کند (وانزر^۳ و همکاران، ۲۰۱۰).

تحقیقات نشان داده است که استفاده مناسب و هوشمندانه از طنز آموزشی می‌تواند به کاهش دغدغه و اضطراب در محیط‌های آموزشی منجر شود (واتسون^۴ و همکاران، ۲۰۰۷؛ به نقل از افشارکهن و همکاران، ۱۳۹۵). همچنین، شوخ‌طبعی و جو کلاسی باز باعث می‌شود دانش‌آموزان

^۱- Banas

^۲- Instructional Humor Processing Theory

^۳- Wanzer

^۴- Watson

فرصت بیشتری برای ابراز و به منصفه ظهور رساندن توانمندی‌های خود و دستیابی به ایده‌های بیشتر و خلاقانه‌تر داشته باشند (ژو^۱ و همکاران، ۲۰۱۵؛ موسس^۲، ۲۰۱۴). نظریه واکنش احساسی موته^۳ و همکاران (۲۰۰۶) بیان می‌کند که عواطف سبب بروز رفتارهای جذبی یا اجتنابی می‌شوند. بر طبق این نظریه، در زمینه آموزش، احساسات مثبت از جمله نشاط ناشی از طنز آموزشی منجر به جلب توجه دانش‌آموزان در کلاس درس و در نتیجه موجب افزایش و تسهیل یادگیری می‌شود. مطالعات مارتین^۴ (۲۰۰۷) نیز ارتباط احساسات مثبت ایجاد شده از طریق طنز آموزشی با یادگیری را مورد تأکید قرار می‌دهد. این مطالعات نشان داد که به سبب بهره‌گیری از طنز آموزشی، نگرش مثبت نسبت به آموزش در فرد ایجاد می‌شود و این سبب بالا رفتن انگیزه یادگیری و بهبود عملکرد تحصیلی می‌گردد (به نقل از ضیایی مهر، ۱۳۹۳).

محمدی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای که درک و استفاده از حس شوخ‌طبعی در کلاس زبان انگلیسی توسط معلمان و فراگیران آموزش زبان انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی بررسی کرده است، نشان داد که هم معلم‌ها و هم دانش‌آموزان با استفاده از انواع مزاح و شوخ‌طبعی در فضای کلاس درس موافق هستند. معلم‌ها و دانش‌آموزان هر دو به تأثیرات مثبت استفاده از شوخی از جمله کاهش فاصله بین معلم و شاگرد و کاهش استرس شاگردان، ایجاد فضای صمیمی و آرام‌بخش در کلاس، افزایش یادگیری و یادآوری مطالب درسی و هم‌چنین افزایش تمرکز و علاقه‌مندی دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند. ضابط (۱۳۹۷) نیز در تحقیق خود نشان می‌دهد که تأثیر محتوی الکترونیکی مبتنی بر طنز بر توجه (۴۰ درصد) و یادگیری (۱۵ درصد) معنادار بود ولی تأثیر محتوی الکترونیکی آمیخته به طنز بر اضطراب، انگیزش و یاد داری معنادار نبود. سجادیان (۱۳۹۶) نیز در پژوهش خود نشان داد که اختلاف معناداری بین گروه‌های آزمایش (از طریق خواندن داستان‌های طنز مصور در کلاس آموزش واژگان را دریافت کردند) و گواه از نظر یادگیری و نگهداری واژگان و انگیزه یادگیرندگان وجود دارد. اسماعیل بیگی (۱۳۹۵) در پژوهش خود گزارش کرده است که استفاده از تکنیک‌های طنز برای تدریس لغت به زبان‌آموزان ایرانی فقط بر یادگیری لغات فعال و غیرفعال مؤثر است و بر یادآوری این لغات تأثیری ندارد. به‌علاوه، زبان‌آموزان نظر مثبتی در مورد استفاده از

^۱- Zhou

^۲- Moses

^۳- Mottet

^۴- Martin

طنز در کلاس زبان داشتند. افشارکهن (۱۳۹۵) نیز نشان داده است که افزودن طنز آموزشی به مفاهیم ریاضی پایه ششم ابتدایی بر خلاقیت ریاضی دانش‌آموزان این پایه، تأثیر مثبت دارد. نتایج بخش کیفی نشان داد طنز کارکردهای روانی اجتماعی، آموزشی و زیستی نظیر رفع خستگی‌های جسمی و روانی، درهم شکستن مقاومت دانش‌آموز، تلطیف فضای یادگیری، تولید نشاط و سرزندگی، افزایش مشارکت کلاسی، بهبود یادگیری و یادسپاری را در پی دارد.

گنوک^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان طنز به‌عنوان ابزاری برای رشد خلاقیت دانش‌آموزان دریافتند که استفاده از گفته‌های طنزآمیز به‌عنوان ابزاری برای رشد خلاقیت دانش‌آموزان در فرآیند اجرای روش تدریس پیشنهادی یک‌شکل واقعی، پایدار و روشن از ویژگی‌های مهم خلاقیت از جمله ویژگی‌های شخصیتی مانند نرمی، انعطاف‌پذیری و اصالت تفکر را روشن می‌سازد. ابوبکر (۲۰۱۸) در مطالعه دیگری نشان داد که طنز مناسب طنزی است که به‌موقع و مربوط باشد، به شیوه‌ای مناسب استفاده شود، باعث افزایش اعتبار معلم می‌شود که به قضاوت دقیق و گه‌گاهی برنامه‌ریزی نیاز دارد. این نوع طنز باعث افزایش یادگیری دانش‌آموزان در کلاس درس می‌شود. نور عزیزه^۲ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی نشان داده‌اند که استفاده از عنصر جوک به‌صورت بدله‌گویی، چهره خنده‌دار و داستان‌های خنده‌دار، باعث می‌شود که دانش‌آموزان هنگام صحبت کردن و تعامل با معلم احساس راحتی داشته باشند. همچنین رابطه مثبتی بین درگیری دانش‌آموزان و استفاده از جوک در کلاس درس مشاهده شده است. ماسک و همکاران (۲۰۱۸) دریافتند که دانش‌آموزان درک مثبتی از طنز داشتند و رابطه قوی بین ادراک دانش‌آموزان از طنز و درگیری آنان در یادگیری مشاهده شد. این موضوع نشان می‌دهد که معلمین ماهیت طنز را درک کرده‌اند و انواع مربوط و متناسب طنز را در جلسات آموزشی به‌کاربرده‌اند. جدر (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان پیامدهای استفاده از طنز در کلاس دریافت که طنز در جذب و حفظ توجه دانش‌آموزان، ایجاد رابطه مثبت بین معلم و دانش‌آموز، کاهش استرس و تنش در کلاس درس، تسهیل یادگیری، رشد خلاقیت و در کل ساده‌سازی موزش تأثیر قابل توجهی داشت. ماکلو و کارلین^۳ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای نشان دادند که استفاده از طنز مربوط /

1- Gnevek

2- Nor Azizah

3- Machlev & Karlin

مناسب پیش‌بینی‌کننده یادگیری ادراک شده است. هیچ رابطه‌ای بین انواع مختلف طنز و یادگیری واقعی مشاهده نشد. هیچ تفاوتی در تعامل بین انواع مختلف طنز با جنسیت نیز وجود نداشت. کسادی و کندی در امر یادگیری می‌تواند در طی کلاس‌های درس، سبب نابودی جرقه‌های فکری دانش‌آموزان در هر موضوع درسی شده، انگیزه و علاقه آنان به مطالعه در حوزه موضوع درسی را به کلی بخشکاند. غلبه بر این نوع از درک دانش‌آموزان می‌تواند یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های پیشروی آموزش باشد. لذا تدریس اثربخش می‌تواند در خاموش کردن ادراکات منفی دانش‌آموزان از توانایی‌شان در یادگیری نقش مؤثری داشته باشد (رستمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۸). بیشتر تحقیقات نشان می‌دهند که طنز قابلیت زیادی در آماده‌سازی محیط آموزشی برای یاددهی-یادگیری دارد. طنز، در صورت به کارگیری بجا می‌تواند فرصت‌های ارزشمندی برای یاددهی و یادگیری در اختیار معلمان و فراگیران، چه برای آموزش زبان دوم و چه برای سایر دروس قرار دهد. این در حالی است که نظام فعلی آموزش و پرورش کشور ما همواره شیوه‌های تدریس سنتی را سرلوحه کار خود قرار داده، معلم نقش محوری را در کلاس درس ایفا می‌کند و تدریس وی بیشتر مبتنی بر سخنرانی و استفاده از مهارت‌های کلامی است و این عامل سبب می‌شود دانش‌آموزان در فرایند تدریس و یادگیری و ایفای یک نقش فعال فرصت مشارکت کمتری را پیدا کنند (کیان پور و درخشان پور، ۱۳۹۵). کورنت ادعا می‌کند که محتوی طنز قوی‌ترین ابزار و منبع در دسترس معلم است تا به گستره وسیعی از برون‌دادها و اهداف سودمند تعلیم و تربیت دست یابد (به نقل از باناس و همکاران، ۲۰۱۱).

به همین علت در سال‌های اخیر، معلمان به استفاده از طنز به‌عنوان یک ابزار آموزشی اثربخش در تدریس تشویق شده‌اند (مارتین، ۲۰۰۷). کاربرد طنز به‌عنوان یک ابزار آموزشی تأثیرگذار منجر به افزایش یادگیری دانش‌آموزان می‌گردد. دلیل این امر نیز آن است طنز با از میان برداشتن موانع ارتباطی بین معلم و دانش‌آموز (که خود یک مانع اساسی در یادگیری و آموزش محسوب می‌شود) به ایجاد جوی مثبت و به‌دوراز هرگونه تنش و اضطراب در یادگیری اقدام می‌کند (آقاعلی و ابراهیمی نیا، ۱۳۹۷). با استفاده از روش‌های شادی‌بخش در جریان آموزش و برنامه‌ریزی آموزشی می‌توان علاوه بر ایجاد محیطی رضایت‌بخش برای دانش‌آموز، با بسیاری دیگر از مشکلات از جمله میزان غیبت، دیر آمدگی، بی‌حوصلگی و کسالت در کلاس درس،

امراض جسمی و روحی و در نهایت مسئله افت تحصیلی، مقابله شود و محیطی فراهم شود که امکانات فراگیری مؤثر دانش آموز در نظر گرفته شود (افلاکی فرد و بزم، ۱۳۹۷).

خنده و شوخی توجه کودک را متمرکز می‌کند و در حفظ اطلاعات یاد گرفته شده به آن‌ها کمک می‌کند. شوخی باعث می‌شود یک روز مدرسه کوتاه‌تر و بهتر به نظر برسد و به دانش‌آموزان کمک می‌کند با بحران منطبق شوند و یکنواختی را از بین ببرند که در آن‌ها ایجاد نشاط می‌کند (افلاکی فرد و بزم، ۱۳۹۷). همچنین، طنز می‌تواند کیفیت رابطه دانش‌آموز و معلم را بهبود بخشد و استرس و اضطراب را کاهش دهد و ضمناً با مشارکت گروهی به ایجاد محیط لذت‌بخش‌تر کمک نماید. همچنین استفاده از طنز می‌تواند موجب کنترل و تسلط بهتر مدرس به محیط کلاس شود (چلیک و گاندوغلو^۱، ۲۰۱۶). با مروری مختصر بر سوابق مطالعات انجام گرفته درباره اهمیت آموزش طنز محور در نظام آموزشی، مشخص می‌شود که به‌رغم اهمیتی که این مقوله در پرورش خلاقیت و یادگیری و ایجاد نشاط و شادمانی در دانش‌آموزان، ایفا می‌کند، اما پژوهش‌ها و اقدامات انجام شده در این زمینه ناکافی است. همچنین، با وجودی که استفاده از طنز در برنامه‌های درسی جایگاه دیرینه‌ای دارد اما بستر و فضای عملی کاربرد آن در نظام‌های آموزشی محدود شده است و با وجود اینکه تلاش‌های مختلفی از طریق رسانه‌های دیداری جهت برقراری ارتباط آموزشی از طریق طنز با فراگیران صورت گرفته است، اما پرداختن به این رویکرد در کلاس درس در قالب روشی کارآمد جهت بهبود و تسهیل در امر یادگیری، توسط مربیان کمتر مورد توجه بوده و به دلایل مختلف، مربیان از این روش برای تدریس اجتناب می‌کرده‌اند. به صورت کلی می‌توان بیان کرد که طنز و آموزش مبتنی به طنز حلقه‌ای مفقوده در نظام تعلیم و تربیت ما است که اصول یادگیری آن براساس کتاب‌های درسی و همین‌طور برنامه درسی مبتنی بر حفظیات بنا نهاده شده است و این عوامل می‌تواند بر خروجی کار که شامل یادگیرندگان، اثربخش و کارا برای جامعه هستند تاثیرگذار باشد. در واقع آموزش طنز می‌تواند بر یادگیری و نهادینه سازی این یادگیری و شوق و اشتیاق و خلاقیت فراگیر تاثیر گذاشته و متعاقب آن بر روی پیشرفت جامعه که وابسته به نظام آموزشی است اثرگذار باشد. لذا توجه به تأثیر روش‌های شادی‌بخش در برنامه‌ریزی آموزشی دوره‌های مختلف تحصیلی ضروری به نظر می‌رسد تا شاید

¹- Çelik & Gündoğdu

مربیان و متصدیان تعلیم و تربیت توانند با به‌کارگیری گام‌های روش تدریس مبتنی بر طنز در کلاس درس، علاوه بر تقویت روحیه شاد در متربیان، کیفیت آموزش را نیز ارتقا دهند. همچنین، از آنجا که توسعه الگوهای آموزشی، نیازمند برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از روش‌های آموزشی مناسب است که حداکثر کارایی و اثربخشی را در پی داشته باشد و بار مالی قابل توجهی را بر سازمان وارد نکنند و در کل، به عوامل متعددی نظیر سازمان، استراتژی‌ها، تجهیزات و تسهیلات، روش‌ها و فرآیندها وابسته است، با توجه به مطالب فوق در این تحقیق ابتدا الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز محور ارائه و سپس اعتبار و پایایی مدل بررسی می‌شود.

سؤالات تحقیق

۱) چه الگویی را می‌توان بر اساس ابعاد و مؤلفه‌های آموزش طنز محور در مدارس ابتدایی ارائه داد؟

۲) آیا الگوی طراحی شده از برازش مناسبی برخوردار است؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی است که به صورت میدانی انجام گردید. روش پژوهش حاضر از نظر روش گردآوری داده‌ها آمیخته است که به صورت کیفی- کمی اجرایی گردیده و طرح پژوهش اکتشافی متوالی است. بدین صورت که ابتدا بخش کیفی در جهت شناسایی مؤلفه‌های آموزش طنز محور و در ادامه بخش کمی جهت بررسی آماری، یافته‌های بخش کیفی انجام گردید. راهبرد پژوهش در بخش کیفی رویکرد داده بنیاد اتخاذ شده است. طرح نظام‌مند تا سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شده است.

مشارکت کنندگان در این پژوهش ۱۳ نفر از معلمان و مدیران مدارس ابتدایی شهر نیشابور می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری نظری^۱ انتخاب شده‌اند. شرط انتخاب مطلعان و خبرگان این بوده است که حتماً باید به موضوع مورد بحث اشراف کامل داشته باشند. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری^۲ ادامه پیدا کرده است. در این پژوهش از مصاحبه چهره به چهره عمیق با سؤالات باز- پاسخ استفاده شده است. هر مصاحبه حدوداً ۶۰ دقیقه زمان برده است. برای انجام برداشت‌های دقیق‌تر از

^۱- Theoretical sampling

^۲- Theoretical saturation

دیدگاه‌های مطرح‌شده توسط مشارکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها پس از ضبط شدن بلافاصله مورد تجزیه و تحلیل اولیه قرار گرفته و گفتگوها مرور شده است.

برای بررسی روایی و پایایی از روش گوبا و لینکن^۱ (۱۹۸۵) استفاده شد. در این پژوهش جهت اخذ تأمین اعتبار در مرحله کیفی از درگیری طولانی مدت و مشاهده مداوم و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان استفاده شده است. در قابلیت انتقال، محقق، به توصیف دقیق به صورت کدگذاری، تحلیل نمادها و نشانه‌ها پرداخته است که خواننده خود تصمیم بگیرد که چه میزان می‌تواند با داده‌های مشابه با همین شرایط به کار گرفته شود. برای افزایش قابلیت تأیید در این تحقیق، محقق پس از تحلیل، داده‌های خود را به سه نفر از متخصصان ارائه داده است و با اندکی اصلاحات تأیید شده است. در مرحله پژوهش کیفی جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Atlas.ti استفاده شده است.

در بخش کمی، از روش توصیفی - پیمایشی بهره گرفته شده است. جامعه آماری شامل کلیه مدیران و معلمان ابتدایی شهر نیشابور به تعداد ۹۵۷ نفر بود که به دلیل حجم بالای جامعه با استفاده از جدول مورگان در نهایت ۲۷۴ نفر به صورت تصادفی طبقه‌بندی شده، انتخاب شدند. برای انتخاب نمونه آماری از بین معلمان و مدیران شهر نیشابور، ابتدا از بین مناطق ۱، ۲ و ۳ شهر نیشابور به طور تصادفی فهرستی از مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه انتخاب شد. سپس از بین مدارس لیست شده، به تصادف تعداد ۴ مدرسه (۲ مدرسه دخترانه و ۲ مدرسه پسرانه) انتخاب شدند. در نهایت با توجه به شیوع کرونا و عدم حضور معلمان در مدارس با کسب مجوز از سوی مدیر مدرسه پرسشنامه‌ها به صورت الکترونیکی و از طریق ایمیل و یا واتساپ در اختیار معلمان و مدیران قرار گرفت. در بخش کمی بر اساس معیارهای استخراج‌شده از مرحله کیفی به طراحی پرسش‌نامه محقق ساخته جهت جمع‌آوری داده‌های موردنیاز استفاده شد. پرسشنامه شامل ۱۳ سؤال بود که هر سؤال در طیف ۵ تایی لیکرت (۱: کاملاً مخالفم تا ۵: کاملاً موافقم) پاسخ داده شد. پایایی و روایی پرسشنامه از سوی محقق به ترتیب با استفاده از ضریب پایایی ترکیبی و روایی همگرا سنجیده شد که مقدار ضریب پایایی ترکیبی و روایی همگرا در جدول ۴ ذکر شده است. اعتبار سنجی کل مدل

¹- Guba & Lincoln

با معادلات ساختاری (روایی تحلیل عاملی) انجام شده است. در مرحله برازش مدل و اعتبار شاخص‌ها از نرم‌افزار Smart pls3 و معادلات ساختاری استفاده شده است.

یافته‌ها

نتایج کیفی با رویکرد استقرایی، بر اساس مصاحبه و کدگذاری باز، محوری و انتخابی می‌باشد که منظور از کدگذاری محوری در اینجا، رسیدن به مؤلفه‌های فرعی و منظور از کدگذاری انتخابی، رسیدن به مؤلفه‌های اصلی پژوهش می‌باشد. نتایج سؤال‌های پژوهش در جداول مربوطه نشان داده شده است.

سؤال اول: چه الگویی را می‌توان بر اساس ابعاد و مؤلفه‌های آموزش طنز محور در مدارس ابتدایی ارائه داد؟

در مرحله کدگذاری باز که گام اول تشریح فرآیند کدگذاری محسوب می‌گردد تمامی مصاحبه‌ها به صورت هر جمله به تفکیک به کدهایی تبدیل شده است. تعداد ۳۱۸ کد باز به صورت دستی استخراج شد که پس از حذف کدهای تکراری و یا مشابه، تعداد ۱۲۲ کد باز باقی ماند. بعد از شناسایی کدهای اولیه، کدهای ثانویه مشابه با یکدیگر کنار هم قرار گرفته و طبقه‌ها را تشکیل دادند و برای هر طبقه عنوان مناسبی که قابلیت پوشش کلیه کدهای ثانویه یک مجموعه را داشته باشند، در نظر گرفته شد. در نهایت ۱۳ کد ثانویه در قالب ۴ طبقه دسته‌بندی شدند. جدول (۱) روند کدگذاری باز، انتخابی و نظری را برای مقوله محوری تحقیق نشان می‌دهد.

جدول ۱. روند کدگذاری باز، انتخابی و نظری

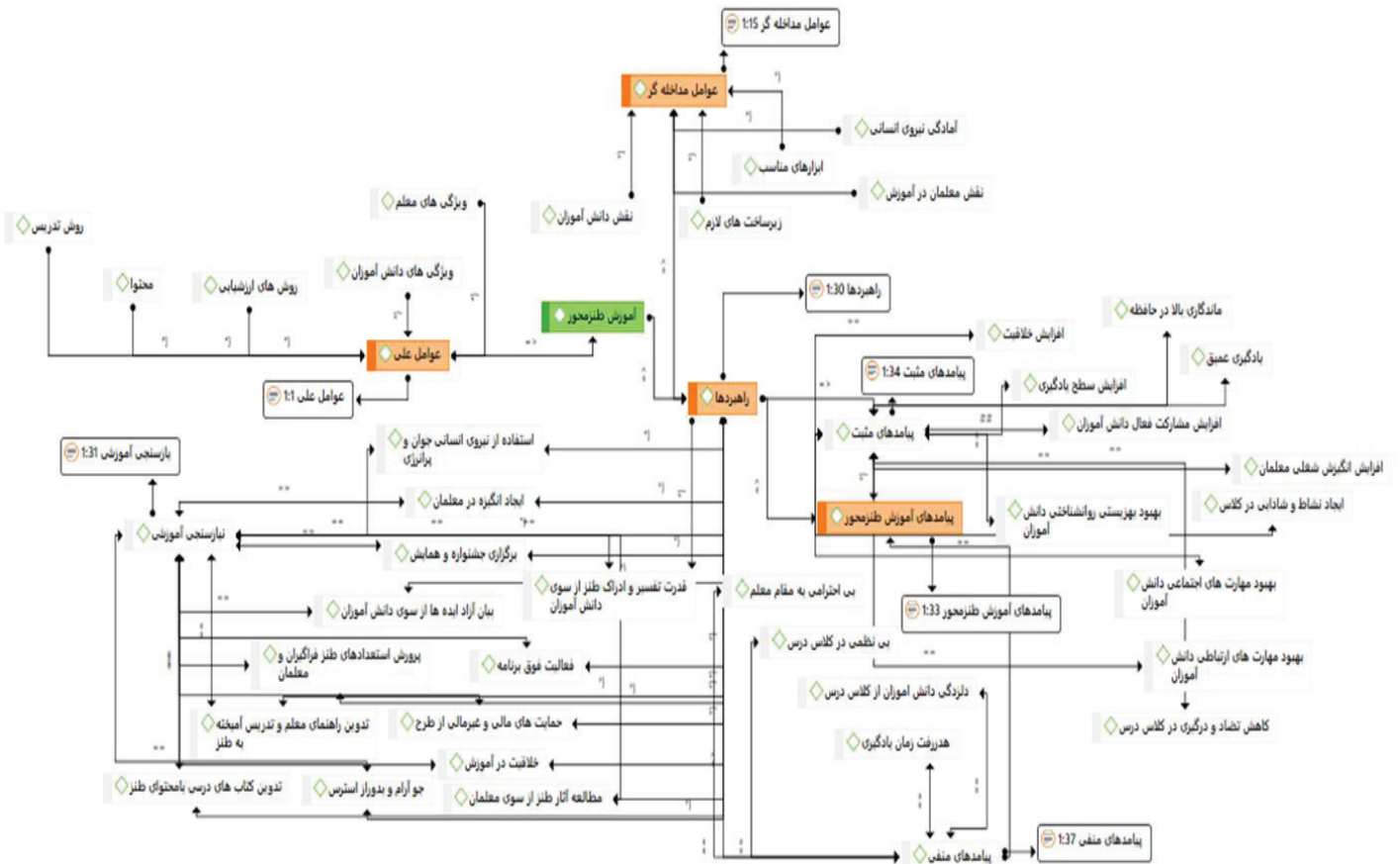
کدهای اصلی	کدهای محوری	کدهای باز
عوامل علی	محتوا	۱- محتوا متناسب با سن ۲- محتوا متناسب با جنسیت ۳- محتوا متناسب با پایه تحصیلی ۴- محتوا متناسب با اهداف آموزشی ۵- محتوا متناسب با زبان و قومیت‌ها ۶- محتوا متناسب با فرهنگ و اعتقادات ۷- محتوا متناسب با ساختار خانوادگی ۸- محتوای متنوع و جذاب ۹- محتوای متناسب با قدرت ادراک و پذیرش دانش‌آموزان ۱۰- محتوای کم‌هزینه و زودبازده
	ویژگی‌های دانش‌آموزان	۱۱- روحیه شوخ‌طبعی دانش‌آموزان ۱۲- روحیه مطالعه‌گری و پرسشگری فراگیران

کدهای اصلی	کدهای محوری	کدهای باز
		۱۳- ویژگی‌های شخصیتی ۱۴- علاقه به طنز در فراگیران ۱۵- توانمندی در نمایش طنز ۱۶- ادراک دانش‌آموزان از طنز ۱۷- ساختار اجتماعی و طبقاتی دانش‌آموزان ۱۸- ساختار فکری و انگیزشی دانش‌آموزان ۱۹- روحیات اخلاقی فراگیران ۲۰- صلاحیت‌های ارتباطی فراگیران
	ویژگی‌های معلم	۲۱- روحیه شاد و شوخ‌طبعی معلم ۲۲- مهارت‌های پرسشگری معلم ۲۳- نداشتن روحیه پرخاشگری ۲۴- روحیات اخلاقی معلم ۲۵- اعتقادات مذهبی و فرهنگی معلم ۲۶- خلاقیت و نوآوری معلم ۲۷- مهارت‌های اجرایی معلم ۲۸- دغدغه‌های آموزشی معلم ۲۹- شم هنری و ادبی معلم ۳۰- ویژگی‌های شخصیتی معلم ۳۱- پذیرش معلم از سوی فراگیران ۳۲- مهارت‌های کلامی معلم ۳۳- مهارت‌های غیر کلامی معلم
	روش تدریس	۳۴- برگزاری مسابقه ۳۵- نمایش خلاقانه ۳۶- گردش علمی ۳۷- تدریس مشارکتی ۳۸- تدریس معلم محور ۳۹- پانتومیم ۴۰- داستان‌سرایی ۴۱- مباحثه گروهی ۴۲- ایفای نقش ۴۳- حل مسئله ۴۴- تدریس انعطاف‌پذیر بسته به شرایط
	روش‌های ارزشیابی	۴۵- خودارزیابی ۴۶- ارزشیابی توصیفی ۴۷- ارزشیابی تکوینی ۴۸- ارزشیابی تشخیصی ۴۹- آزمون‌های مبتنی بر عملکرد

کدهای اصلی	کدهای محوری	کدهای باز
		۵۰-آزمون‌های مداد و کاغذی ۵۱-تکالیف مهارت محور ۵۲-ارزشیابی از سوی همکاران ۵۳-ارزشیابی از سوی والدین ۵۴-پرسش و پاسخ‌های باز و بسته
عوامل مداخله‌گر	آمادگی نیروی انسانی	۵۵-آشنایی معلمان با برنامه طنز ۵۶-رشد فکری و ذهنی دانش‌آموزان نسبت به طنز ۵۷-تأمین منابع انسانی موردنیاز ۵۸-نیروی انسانی بانشاط ۵۹-آشنایی یا روش‌های ارزشیابی ۶۰-آمادگی معلمان در شناسایی فرصت‌های یادگیری ۶۱-آشنایی نیروی انسانی با اصول اجرای طنز ۶۲-نیروی انسانی بالنگیزه
	زیرساخت‌های لازم	۶۳-برنامه‌های شاد بین درسی ۶۴-تأمین بودجه ۶۵-همراهی وزارت آموزش و پرورش از تألیفات ۶۶-نظرسنجی از کارشناسان برجسته ۶۷-برگزاری جشنواره و مسابقه ۶۸-امکانات فیزیکی ۶۹-منابع قانونی کارآمد و بازنگری شده ۷۰-حمایت وزارتخانه ۷۱-تغییر در سطح برنامه درسی ۷۲-همراهی و اشتیاق مدیران ۷۳-تأمین اینترنت ۷۴-آموزش معلمان ۷۵-تغییر رویکرد مدیران به آموزش ۷۶-برنامه‌ریزی مدون و کارآمد
	ابزارهای مناسب	۷۷-تجهیزات سمعی و بصری ۷۸-وسایل کمک آموزشی ۷۹-طراحی مناسب فضا ۸۰-فناوری‌های نوین آموزشی ۸۱-کتاب و تألیفات معتبر ۸۲-ابزارهای ارزشیابی معتبر
	نقش معلمان در آموزش	۸۳-حمایتی ۸۴-مشارکتی ۸۵-رهبری

کدهای اصلی	کدهای محوری	کدهای باز
		۸۶-راهبردی ۸۷-مدیریتی ۸۸-تسهیل کننده
	نقش دانش آموزان	۸۹-حمایت کننده معلم ۹۰-نقش مشارکتی در یادگیری ۹۱-تحلیل گر مطالب ۹۲-درک عدم تجانس ۹۳-هم آموز
راهبردها	نیازسنجی آموزشی	۹۴-استفاده از نیروی انسانی جوان و پرنرزی ۹۵-مطالعه آثار طنز از سوی معلمان ۹۶-حمایت‌های مالی و غیرمالی از طرح ۹۷-برگزاری جشنواره و همایش ۹۸-پرورش استعدادهای طنز فراگیران و معلمان ۹۹-خلاقیت در آموزش ۱۰۰-قدرت تفسیر و ادراک طنز از سوی دانش آموزان ۱۰۱-ایجاد انگیزه در معلمان ۱۰۲-ایجاد انگیزه در دانش آموزان ۱۰۳-فعالیت‌های فوق برنامه ۱۰۴-جو آرام و به‌دوراز استرس ۱۰۵-تدوین راهنمای معلم و تدریس آمیخته به طنز ۱۰۶-بیان آزاد ایده‌ها از سوی دانش آموزان ۱۰۷-تدوین کتاب‌های درسی با محتوای طنز
پیامدهای آموزش طنز محور	پیامدهای مثبت	۱۰۸-افزایش سطح یادگیری ۱۰۹-یادگیری عمیق ۱۱۰-ماندگاری بالا در حافظه ۱۱۱-افزایش خلاقیت ۱۱۲-افزایش مشارکت فعال دانش آموزان ۱۱۳-ایجاد نشاط و شادابی در کلاس درس ۱۱۴-افزایش انگیزش شغلی معلم ۱۱۵-بهبود مهارت‌های ارتباطی دانش آموزان ۱۱۶-بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان ۱۱۷-بهبود بهزیستی روان‌شناختی دانش آموزان ۱۱۸-کاهش تضاد و درگیری در کلاس درس
	پیامدهای منفی	۱۱۹-بی‌احترامی به مقام معلم ۱۲۰-بی‌نظمی در کلاس درس ۱۲۱-هدر رفت زمان یادگیری ۱۲۲-دلزدگی دانش آموزان از کلاس درس

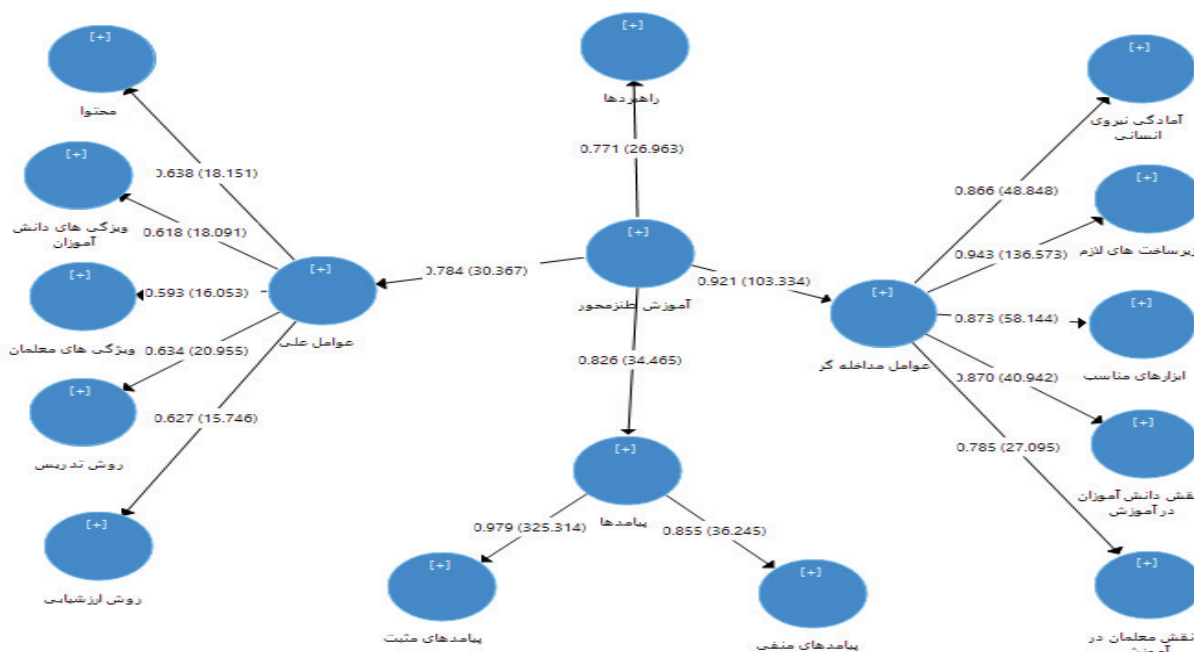
مدل نهایی پژوهش در شکل (۱) به نمایش گذاشته شده است.

شکل ۱. مدل نهایی پژوهش

سؤال دوم: آیا الگوی طراحی شده از برازش مناسبی برخوردار است؟

در ادامه به منظور اعتبار الگوی طراحی شده از تحلیل معادلات ساختاری و نرم افزار pls استفاده شده است. بر مبنای مدل پارادایمی مستخرج از تحلیل داده‌های کیفی و عوامل حاصل از تحلیل عاملی، مدل طراحی شد و روابط مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرها مشخص شد که در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۲. آزمون مدل نهایی تحقیق (ضرایب مسیر و آماره T)

شاخص‌های برازش نیز در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری پژوهش

نام شاخص	معیار	میزان کفایت برازش
ضریب ریشه میانگین مربعات باقیمانده‌های استاندارد شده (SRMR)	کمتر از ۰,۰۸	۰,۶۴
شاخص نیکویی برازش (Gof)	بیشتر از ۰,۳۶	۰,۵۷۳

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که تمامی شاخص‌ها در حد مطلوب گزارش شده است و مدل با داده‌ها برازش خوبی دارد. در ادامه ضرایب و معناداری الگوی بالندگی اعضای هیئت‌علمی با رویکرد مجازی‌سازی نشان داده شده است. در مدل‌سازی معادلات ساختاری بر حداقل مربعات جزئی با استفاده از نرم‌افزار Smart-PLS از سه شاخص ضرایب مسیر، ضرایب تعیین و شاخص ارتباط پیش‌بین برای ارزیابی مدل مسیری- ساختاری استفاده می‌شود. نتایج در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳. ارزیابی مدل نهایی تحقیق

متغیرها	ضریب مسیر (آماره T)	R ²	Q ²	ضریب پایایی ترکیبی	روایی همگرا
آموزش طنز محور ← عوامل علی	۰/۷۸۴ (۳۰/۳۶۷)	۰/۶۱۲	۰/۶۰۱	۱	۱
عوامل علی ← محتوا	۰/۶۳۸ (۱۵/۱۵۱)	۰/۴۰۴	۰/۳۹۸	۰/۷۶۸	۰/۶۲۴
عوامل علی ← ویژگی‌های دانش‌آموزان	۰/۶۱۸ (۱۸/۰۹۱)	۰/۳۸۰	۰/۳۷۴	۰/۸۰۸	۰/۶۷۷
عوامل علی ← ویژگی‌های معلمان	۰/۵۹۳ (۱۶/۰۵۳)	۰/۳۵۰	۰/۳۳۸	۰/۷۴۳	۰/۴۹۲
عوامل علی ← روش تدریس	۰/۶۳۴ (۲۰/۹۵۵)	۰/۴۰۰	۰/۳۹۰	۰/۷۵۱	۰/۴۸۲
عوامل علی ← روش‌های ارزشیابی	۰/۶۲۷ (۱۵/۷۴۶)	۰/۳۹۱	۰/۳۸۱	۰/۷۴۱	۰/۵۹۰
آموزش طنز محور ← عوامل مداخله‌گر	۰/۹۲۱ (۱۰۳/۳۳۴)	۰/۸۴۸	۰/۸۲۹	۱	۱
عوامل مداخله‌گر ← آمادگی نیروی انسانی	۰/۸۶۶ (۴۸/۸۴۸)	۰/۷۴۹	۰/۷۲۸	۰/۷۶۵	۰/۵۲۷
عوامل مداخله‌گر ← زیرساخت‌های لازم	۰/۹۴۳ (۱۳۶/۵۷۳)	۰/۸۹۰	۰/۸۷۱	۰/۸۲۲	۰/۵۱۳
عوامل مداخله‌گر ← ابزارهای مناسب	۰/۸۷۳ (۵۸/۱۴۴)	۰/۷۶۱	۰/۷۴۵	۰/۷۴۵	۰/۴۷۴
عوامل مداخله‌گر ← نقش معلمان	۰/۸۷۵ (۲۷/۰۹۵)	۰/۶۱۵	۰/۶۰۲	۰/۷۲۴	۰/۴۹۸
عوامل مداخله‌گر ← نقش دانش‌آموزان	۰/۸۷۰ (۴۰/۹۴۲)	۰/۷۵۶	۰/۷۳۹	۰/۷۴۸	۰/۴۹۷
آموزش طنز محور ← راهبردها	۰/۷۷۱ (۲۶/۹۶۳)	۰/۵۹۳	۰/۵۷۷	۰/۹۶۴	۰/۶۰۱
آموزش طنز محور ← پیامدها	۰/۸۲۶ (۳۴/۴۶۵)	۰/۶۸۱	۰/۶۶۳	۱	۱
پیامدها ← پیامدهای مثبت	۰/۹۷۹ (۳۲۵/۳۱۴)	۰/۹۵۹	۰/۹۳۷	۰/۷۹۰	۰/۴۹۲
پیامدها ← پیامدهای منفی	۰/۸۵۵ (۳۶/۲۴۵)	۰/۷۳۰	۰/۷۱۴	۰/۷۳۷	۰/۴۸۴

با توجه به نتایج جدول ۳ و شکل ۲ تمامی ضرایب مسیر مدل در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار بوده و در شرایط مناسبی قرار دارند که مدل مفهومی طراحی شده را تأیید می‌کند. همچنین، نتایج مربوط به ضرایب تعیین (R2) متغیرهای مکنون نشان می‌دهد که این متغیرها به‌طور متوسط تا قوی واریانس الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز را تبیین می‌کنند (ضرایب تعیین ۰/۱۹، ۰/۳۳، و ۰/۶۷ برای متغیرهای مکنون، به ترتیب ضعیف، متوسط و قوی تلقی می‌شوند). در زمینه شدت پیش‌بینی قدرت مدل (Q2) برای متغیرهای پنهان سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شود که در اینجا مقدار Q2 برای متغیرهای مکنون، بین متوسط تا قوی ارزیابی شد؛ بنابراین، مدل ساختاری بررسی شده از کیفیت مطلوبی برخوردار است. مقدار ضریب پایایی ترکیبی برای متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰/۷ و مقدار روایی همگرا نیز بیشتر از ۰/۴ بود که در نتیجه پایایی و روایی مدل تأیید شد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف طراحی و اعتبار یابی الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز محور در مدارس ابتدائی انجام شد. یافته‌های بخش کیفی نشان داد که الگوی امکان‌سنجی آموزش طنز محور در مدارس ابتدایی شامل ۱۳ کد ثانویه محتوا، ویژگی‌های دانش‌آموزان، ویژگی‌های معلم، روش تدریس، روش‌های ارزیابی، آمادگی نیروی انسانی، زیرساخت‌های لازم، ابزارهای مناسب، نقش معلمان در آموزش، نقش دانش‌آموزان، نیازسنجی آموزشی، پیامدهای مثبت و منفی که در قالب ۴ کد اصلی عوامل علی، راهبردها، عوامل مداخله‌گر و پیامدها احصاء شدند. نتایج بخش کمی نیز نشان داد که مدل با داده‌ها برازش خوبی دارد و تمامی ضرایب مسیر مدل در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار بوده و در شرایط مناسبی قرار دارند. در راستای نتایج به دست آمده سجادیان (۱۳۹۶) نیز بیان کرده است که اختلاف معناداری بین گروه‌های آزمایش (از طریق خواندن داستان‌های طنز مصور در کلاس آموزش واژگان را دریافت کردند) و گواه از نظر یادگیری و نگهداری واژگان و انگیزه یادگیرندگان وجود دارد. افشارکهن (۱۳۹۵) نیز ذکر کرده است طنز کارکردهای روانی اجتماعی، آموزشی و زیستی نظیر رفع خستگی‌های جسمی و روانی، درهم شکستن مقاومت دانش‌آموز، تلطیف فضای یادگیری، تولید نشاط و سرزندگی، افزایش مشارکت کلاسی، بهبود یادگیری و یادسپاری را در پی دارد. گنووک و همکاران (۲۰۱۸) گفته‌اند که استفاده از گفته‌های طنزآمیز

به‌عنوان ابزاری برای رشد خلاقیت دانش‌آموزان در فرآیند اجرای روش تدریس ضرورت دارد. ابوبکر (۲۰۱۸) نیز نشان داده طنز باعث افزایش یادگیری دانش‌آموزان در کلاس درس می‌شود. نور عزیزه و همکاران (۲۰۱۸) هم دریافتند که استفاده از عنصر جوک به‌صورت بذله‌گویی، چهره خنده‌دار و داستان‌های خنده‌دار، باعث می‌شود که دانش‌آموزان هنگام صحبت کردن و تعامل با معلم احساس راحتی داشته باشند. ماسک و همکاران (۲۰۱۸) دریافتند که دانش‌آموزان درک مثبتی از طنز داشتند و رابطه قوی بین ادراک دانش‌آموزان از طنز و درگیری آنان در یادگیری مشاهده کردند.

در تبیین کلی نتایج می‌توان چنین بیان کرد که جهش شناختی مورد انتظار در فرد بر اثر طنزپردازی و یا قرار گرفتن در معرض طنز، به ایجاد طرح‌واره جدیدی با چینی نوین و تصویری متفاوت از روال مرسوم تصورات موجود قبلی منجر می‌شود که برای مخاطبان ناآشنا و غیرمترقبه است. این طرح‌واره شناختی جدید وقتی به‌طور متوالی در مجاورت فضای باز و ارتقای روحیه و شادی ایجادشده در نتیجه طنز قرار بگیرد، نواحی مغزی را که برای حل مسئله فعال هستند، برای یافتن راه‌حل‌های خلاقانه آماده می‌کند. تحقیقات سابرومانیام (۲۰۰۹) نیز نشان داده است که شنیدن یک طنز باعث فعال شدن هم‌زمان تمام نواحی مغزی انسان می‌شود؛ نیم‌کره چپ مغز، طنز را دریافت و نیم‌کره راست، به درک آن کمک می‌کند. درک طنز باعث شادمانی و خنده می‌شود و این خنده به‌عنوان عامل کاهش‌دهنده استرس و فشار محیطی و با تحریک هر دو نیم‌کره مغز، موجب یادگیری و انعطاف مفهومی می‌شود که لازمه بروز خلاقیت است. اندیشیدن به ترکیبات غیرمعمول از پدیده‌های عادی که عامل ایجاد طنز است، ذهن را برای واکاوی راه‌حل‌های متعدد دیگر نیز ترغیب کرده و حساسیت انسان را به ظرافت‌های زبانی و معنایی و ساختاری در زبان و اشخاص و اشیاء و مسائل گوناگون دنیای اطراف افزایش می‌دهد. نگاه متفاوت به مسائل که خاستگاه آن طنز است، زمینه‌سازی برای بروز خلاقیت‌های بعدی نیز تلقی می‌شود.

از دیگر سو طنز در آموزش، نقش انتقال بهینه مفاهیم و تسهیل دسترسی به اهداف آموزشی را به‌عنوان دل‌نشین‌ترین ظرف برای جا دادن هر موضوع و مضمونی دارد. البته استفاده از آن با برداشت‌های متفاوت ناشی از تفاوت‌های فردی و فرهنگی، با احتیاط و احتمال مخاطرات و حتی شکست روبه‌رو است که استفاده و کاربرد صحیح آن در محیط‌های آموزشی باید بر اساس

رعایت حریم افراد و پرهیز از وارد کردن آسیب شخصیتی به فرد و هدف قرار دادن شخص خاص و شناخت انواع مناسب و نامناسب و استفاده از طنز آموزشی مناسب ترجیحاً مرتبط با محتوای آموزشی آن‌هم به‌اندازه و با در نظر داشتن ظرفیت و درک مخاطب و فضای درس و موضوع آموزش به تشخیص معلم باشد که همه این‌ها نیازمند آموزش است. کودکان، شاد بودن را دوست دارند، دنبال نشاط و شوخ‌طبعی‌اند و برای یادگیری آن را روشی سودمند و خوشایند می‌دانند. آنان با زبان کودکانه خود از نیازهای خویش با ما به‌راحتی سخن می‌گویند. طرح مفهوم یادگیری از طریق نشان دادن و حرکت، به‌سادگی به نیاز آنان برای تحرک و استفاده از حواس متعدد هنگام انجام فرایند آموزش اشاره دارد. آنان به امکان تحرک در فضای آموزشی نیازمندند و انتظار نشستن و سکوت و نظم طولانی‌مدت از آنان در محیط کوچک کلاس با صندلی‌های بعضاً غیراستاندارد و معیوب و نور و تهویه نامناسب و گوش دادن یکنواخت به مطالب درسی، مطلوب ایشان نیست. از مزایای آموزش با طنز از جمله افزایش سرعت یادگیری، افزایش قدرت یادگیری، ماندگاری مطالب در ذهن، یادآوری در آزمون‌ها، تسهیل یادگیری، جذابیت درس، یادگیری بصری اشاره کرد. طنزی که باهدف آموزش در کلاس‌های درس استفاده شود، دسترسی به اهداف آموزشی را برای دانش‌آموزان به‌ویژه در مقطع ابتدایی تسهیل می‌کند.

اکنون که نخستین سند تحول آموزش و پرورش، با نگاهی بنیادین به‌ضرورت بهسازی و تغییر در کشور تقریر شده، جای طنز و شوخ‌طبعی در سیاست‌گذاری‌ها و بخش اجرایی آن خالی به نظر می‌رسد. بر مبنای نتایج این پژوهش و سایر مطالعات پژوهشی صورت گرفته در زمینه طنز آموزشی، می‌توان چنین ادعا کرد که شادی بیشتر، یادگیری جذاب‌تر، ارتباط صمیمانه‌تر و آموزشی بی‌دغدغه و لذت‌بخش‌تر از وضعیت کنونی، به بهبود و تسهیل آموزش و آماده‌سازی فضا برای شکوفایی خلاقیت کمک می‌کند. با توجه به آنچه گفته شد، به نظر می‌رسد طنز، چنانچه به‌عنوان یک ابزار، یک استراتژی، یک تسهیلگر و یک جزء حیاتی و حلقه مفقوده، به حوزه برنامه درسی و مدارس ورود پیدا کند، سازگاری با بخشی از مشکلات موجود سیستم آموزشی را با کاهش از بار خستگی‌ها، تنش و استرس‌ها و افزایش انگیزه و روحیه و انرژی و در نتیجه افزایش یادگیری و کمک به حفظ و تثبیت مواد آموزشی به ارمغان خواهد آورد.

منابع

- اسماعیل بیگی، نرگس. (۱۳۹۵). **بررسی تأثیر استفاده از تکنیک‌های طنز بر یادگیری و یادآوری واژگان فعال و غیرفعال زبان آموزان ایرانی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات خارجی، آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- افشارکهن، زهرا. (۱۳۹۵). **تأثیر برنامه درسی ریاضی آمیخته به طنز بر خلاقیت ریاضی دانش‌آموزان**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- افشارکهن، زهرا، ملکی، حسن. مهرمحمدی، محمود. مهاجر، یحیی. ضیایی مهر، علی. (۱۳۹۵). **ریاضیات: عبور از طنز به خلاقیت، نظریه و عمل در برنامه درسی**، ۸(۴): ۲۷-۵۰.
- افلاکی فرد، حسین. بزم، قاسم. (۱۳۹۷). **تأثیر گذاری فضای آموزشی در شادی و یادگیری دانش‌آموزان**، **مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی**، ۱(۲): ۷۷-۴۳.
- آقاعلی، عارفه. ابراهیمی‌نیا، علی. (۱۳۹۷). **روش تدریس مبتنی بر طنز**، اولین کنگره بین‌المللی و پنجمین کنگره ملی آموزش و سلامت کودکان پیش از دبستان، تهران، گروه آموزشی پیش از دبستان دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی.
- بدری گرگری، رحیم. رضائی، اکبر. جدی گرگری، جواد. (۱۳۹۰). **مقایسه تأثیر روش تدریس مبتنی بر تفکر فعال (روش مشارکتی) و روش تدریس سنتی در یادگیری درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان پسر، علوم تربیتی**، ۴(۱۶): ۱۰۷-۱۲۰.
- بزرگی، فرشاد. عظیمی، امیر. (۱۳۹۳). **آموزش مبتنی بر طنز رهیافتی برای مریبان پیش‌دستانی، دبستانی و متوسطه اول**، تهران: راشدین.
- حسن پور دهکردی، علی. خیری، سلیمان. شهبانی، مهرداد. (۱۳۹۰). **بررسی تأثیر آموزش به روش یادگیری بر اساس حل مشکل و سخنرانی بر یادگیری، نگرش و عملکرد دانشجویان کارشناسی پرستاری، مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد**، ۸(۳): ۷۶-۸۲.
- رستمی‌نژاد، محمدعلی. عجم، علی اکبر. ضابط، حسن. (۱۳۹۸). **بررسی تأثیر تدریس مبتنی بر محتوای الکترونیکی طنز محور بر انگیزش و اضطراب ریاضی دانش‌آموزان پنجم ابتدایی، تدریس پژوهی**، ۷(۲): ۷۰-۸۸.
- سجادیان، راضیه. (۱۳۹۶). **تأثیر استفاده از داستان‌های طنز مصور بر روی یادگیری، ابقاء یا نگهداری واژگان و انگیزه یادگیرندگان ایرانی زبان انگلیسی بعنوان زبان خارجی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی.
- ضابط، حسن. (۱۳۹۷). **بررسی اثربخشی محتوای الکترونیکی آمیخته به طنز بر توجه، انگیزش، اضطراب، یادگیری و یاد داری ریاضیات**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، تحقیقات آموزشی، دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی، مرکز پیام نور گناباد.

- ضیائی مهر، علی. (۱۳۹۳). کاربرد طنز آموزشی در فرآیند یاددهی-یادگیری: تسهیلات ویژه برای یادگیرندگان زبان دوم، **تعلیم و تربیت**، ۱۲۰: ۳۱-۵۹.
- عزیزی، نعمت‌الله. بلندهمتان، کیوان. ساعدی، پیمان. (۱۳۹۸). زمینه‌ها و عوامل خلاقیت در تدریس معلمان خلاق در مدارس ابتدایی و متوسطه مناطق روستایی، **تدریس پژوهی**، (۲۷): ۸۸-۱۱۴.
- کیانپور، شیما. درخشان پور، فاطمه. (۱۳۹۵). **چالش‌های اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش**، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- محمدی، شیوا. (۱۳۹۷). **بررسی درک و استفاده از حس شوخ طبعی در کلاس زبان انگلیسی توسط معلمان و فراگیران آموزش زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات خارجی، آموزش زبان انگلیسی، موسسه آموزش عالی امین.
- Abu Bakar, F. (2018). **The Use of Humour in Teaching and Learning in Higher Education**, A thesis submitted in fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, University of Otago, Dunedin, New Zealand.
- Banas, A. Dunbar, N. Rodriguez, D. & Liu, S. (2011). A Review of Humor in Educational Settings: Four Decades of Research, **Communication Education**, 60(1): 115-144.
- Çelik, B. & Gündoğdu, K. (2016). The effect of using humor and concept cartoons in high school ICT lesson on students' achievement, retention, attitude and anxiety, **Computers & Education**, 103: 144-157.
- Gnevek, O. Musijchuk, M. & Musijchuk, S. (2018). Humor as a means for developing student creativity, **Revista ESPACIOS**, 39(40): 1-21.
- Jeder, D. (2018). Implications of Using Humor in the Classroom, **Procedia -Social and Behavioral Sciences**, 180: 828-833.
- Jiang, T. Li, H. & Hou, Y. (2019). Cultural Differences in Humor Perception, Usage, and Implications, **Front, Psychol**, 10: 1-8.
- Lovorn, M. & Holaway, C. (2015). Teachers' perceptions of humour as a classroom teaching, interaction, and management tool, **Humour Research**, 3(4): 24-35.
- Machlev, M. & Karlin, N. J. (2016). Understanding the Relationship Between Different Types of Instructional Humor and Student Learning, **SAGE Open**, 1-9.
- Martin, R. A. (2007). The psychology of humor: An integrative approach, **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 28: 341-365.
- Masek, A. Hashim, S. & Ismail, A. (2019). Integration of the humour approach with student's engagement in teaching and learning sessions, **Journal of Education for Teaching**, 45(2): 228-233.
- Moses, M. (2014). **The Power of Humor in Ideation and Creativity, Research shows that humor can help people be more creative in problem solving**. Post published by Moses Ma on Jun 16, 2014 in The Tao of Innovation.
- Mottet, T. P. Frymier, A. B. & Bebee, S. A. (2006). **Theorizing about instructional communication**. In T.P. Mottet, V.P. Richmond, & J.C. McCroskey (Eds.),

Handbook of instructional communication: Rhetorical and relational perspectives (pp. 255-282). Boston: Allyn & Bacon.

Nor Azizah, A. Suriani, M. Khairul A. Hasnan, N. A. & Najwa Ahmad Puad, F. (2018). The Use of Teacher's Joke Increases Students' Involvement inside Classroom, **The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention**, 5(10): 5039-5046.

Wanzer, M. Frymier, A. B. & Irwin, J. (2010). An Explanation of the Relationship between Instructor Humor and Student Learning: Instructional Humor Processing Theory, **Communication Education**, 59(1): 1-18.

Zhou, C. H. Chemi, T. & Lund, B. (2015). **A Comparative Study OF Students' Perceptions of Humour in Learning Creative Design Between China and Denmark**, Dealing with Emotions, 99-119.